

Παρασκευή, 15 Μαΐου 2009
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η μεγαλύτερη αρετή του βιβλίου είναι ότι σου προτείνει έναν πόλεμο έντιμο: Διαλέγεις τα βιβλία που θέλεις· μόνα τους εκείνα, όταν διαθέτεις ηθική υγεία, σε παρακινούν, κι' άθελά τους ακόμα, να διαβάσεις άλλα, αντίθετα, για να μορφώσεις γνώμη, να συγκρίνεις, να διαφωτιστείς, να επιβεβαιώσεις την προσωπική σου αυτοτέλεια, να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος. Έτσι, με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου, όπου κανένας δεν ρητορεύει από «θέσεως ισχύος», γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμμιά αστυνομική δύναμη. Δικαίωμά σου να κρίνεις και τους μέγιστους, υπό προσωπική σου ευθύνη. Μ' αυτή την έννοια και μόνο — δηλαδή με την υψηλότερη — μπορεί κανένας να μιλάει, όπως συνηθίζεται, για «δημοκρατία των Γραμμάτων». Δεν είναι καθεστώς ακέφαλο: οι άριστοι διαλάμπουν, και σε κλίμακα διεθνή. Αλλά δεν σε υποχρεώνει, δηλαδή δεν σε υποτάσσει, κανένας τους.

Η αρετή τούτη γίνεται εντονότερα αισθητή σε καιρούς πολιτικά σκοτεινούς ή ισκιωμένους, όταν τα μαζικά μέσα επικοινωνίας μπαίνουν αυθωρεί¹ στην υπηρεσία του σατραπισμού². Το βιβλίο τότε, ως ελεύθερη έκφραση ιδεών, ή απαγορεύεται — κι αυτό γίνεται τότε πανηγυρική εκδήλωση αδυναμίας των κρατούντων — ή απομένει μόνο του να διασώζει την αξιοπρέπεια των συνειδήσεων. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τού στήνουν πολιορκία στενή, για να το παραμερίσουν, να το υποκαταστήσουν. Όταν το πετυχαίνουν, αυτό πληρώνεται πανάκριβα από τον άνθρωπο, με αντίτιμο το αυτεξούσιό του. Δοκιμάστε όμως να χρησιμοποιήσετε το βιβλίο ως μέσο προπαγάνδας: Αναδίνει αμέσως μίαν αποφορά³ σ' ακτίνα μακρύτατη, ειδοποιεί. Είναι, θα έλεγε κανένας, μαγική, ακατάλυτη, η ζώνη που περιβάλλει την αγνότητα του βιβλίου.

Υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύουμε πως ο πολιτισμός μας έχει παρεκκλίνει, αν δεν έχει πάρει ολότελα στραβό δρόμο κάτω από την επίδραση σκοτεινών εκμεταλλευτών. Μόνη ελπίδα να διορθωθεί η πορεία του, όσο θα είναι ακόμα καιρός, το βιβλίο. Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε πως τον κόσμο τον κυβερνάνε τα βιβλία. Σήμερα πρέπει ένας άλλος λόγος, ακόμα πιο κρίσιμος, να ειπωθεί: Πως ο κόσμος, αν σωθεί, θα το χρωστάει στο βιβλίο. Γιατί αυτό το γκόλφι⁴ της ανθρωπιάς έχει τη δύναμη να ξορκίζει τα δαιμόνια, να εξυγιαίνει την ατμόσφαιρα, να οπλίζει τη

λυτρωτική φαντασία, να ξυπνάει την αυτογνωσία, ν' ανάβει το μάτι, να στυλώνει το φρόνημα, να ψυχώνει το χέρι. Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.

Αγγελου Τερζάκη, Ταραγμένες ψυχές, Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1993, σσ. 155-156

1. αυθωρεί: ευθύς, αμέσως
2. σατραπισμός: δεσποτισμός, αυταρχισμός
3. αποφορά: δυσάρεστη οσμή, κακοσμία
4. γκόλφι: εγκόλπιο, φυλακτό

ΘΕΜΑ Α

Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις).

Μονάδες 25

ΛΥΣΗ

Στο κείμενο που παρατίθεται ο δοκιμιογράφος πραγματεύεται τις αρετές του βιβλίου ως αντίδοτο στη σύγχρονη πολιτισμική κρίση. Αρχικά, υποστηρίζει ότι ο αναγνώστης, εφόσον διαθέτει ηθική καλλιέργεια, έχει τη δυνατότητα επιλογής αναγνωσμάτων, διαμόρφωσης ελεύθερης και όχι χειραγωγούμενης άποψης αλλά και ανάπτυξης της διαλεκτικής ικανότητας, ώστε να αμφισβητείται ακόμα και η πνευματική αυθεντία. Διαμορφώνεται, κατά συνέπεια μια παγκόσμια πνευματική αξιοκρατία που οι άριστοι κρίνονται και οι αναγνώστες ελεύθερα αξιολογούν. Η ελεύθερη αυτή αξιολόγηση γίνεται το όπλο αντίστασης σε καιρούς πολιτικής αστάθειας, ακόμα και όταν τα ΜΜΕ ως φερέφωνα της εξουσίας επιχειρούν τη «φίμωση» του βιβλίου και την υποδούλωση του δέκτη. Συμπεραίνοντας, ισχυρίζεται ότι ιδιαίτερα σήμερα λόγω της πολιτισμικής αλλοτρίωσης η αγνότητα του βιβλίου αποτελεί τη σωτηρία του κόσμου, διότι αποτρέπει το φανατισμό και εξοπλίζει πνευματικά και ηθικά τον άνθρωπο.

ΘΕΜΑ Β

B1. Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: ...**με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου...**

Μονάδες 11

ΛΥΣΗ

Η μελέτη βιβλίων, κυρίως εκείνων που εκφράζουν αντικρουόμενες απόψεις, συμβάλλει στη διαμόρφωση αγωγής διαλόγου για τον άνθρωπο. Ειδικότερα, το άτομο έρχεται σε επαφή με ένα ευρύ φάσμα γνώσεων και πληροφοριών, με αποτέλεσμα να καλλιεργεί το πνεύμα και να οξύνει την κρίση του, αξιολογώντας και συνθέτοντας τις διαφορετικές απόψεις, προκειμένου να καταλήγει στη δική του ορθή τοποθέτηση. Με αυτά τα πνευματικά εφόδια, αποδεσμεύεται από στερεοτυπικές αντιλήψεις, δογματισμούς και αγκυλώσεις, αναπτύσσοντας την αρετή της ανεκτικότητας προς την αντίθετη γνώμη. Επομένως, είναι σε θέση να διεξάγει εποικοδομητικό διάλογο σε όλα τα επίπεδα κοινωνικού βίου.

B2

α) Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς και την επίκληση στην αυθεντία. Να εντοπίσετε το συγκεκριμένο τρόπο πειθούς στο κείμενο και να αιτιολογήσετε τη χρήση του.

Μονάδες 4**ΛΥΣΗ**

«Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε...κυβερνάνε τα βιβλία». Στο συγκεκριμένο χωρίο ο συγγραφέας κάνει επίκληση στην αυθεντία, αναφερόμενος στην άποψη του Βολταίρου, ώστε να ενισχύσει τη δική του τοποθέτηση για την αξία του βιβλίου.

β) Να βρείτε τέσσερα παραδείγματα μεταφορικής χρήσης του λόγου μέσα από το κείμενο που σας δόθηκε.

Μονάδες 4**ΛΥΣΗ**

- έναν πόλεμο έντιμο
- να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος
- δεν είναι καθεστώς ακέφαλο
- όλα μαζί σε γύμναζαν στη διαδικασία του διαλόγου
- να στυλώνει το φρόνημα, να ψυχώνει το χέρι
- να οπλίζει τη λυτρωτική φαντασία, να ξυπνάει την αυτογνωσία

B3. α) Να γράψετε ένα α ν τ ώ ν υ μ ο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **ετερόφωτος, ελέγξιμος, ευθύνη, ελεύθερη, αδυναμία.**

Μονάδες 5

ΛΥΣΗ

- **ετερόφωτος** ≠ αυτόφωτος, ανεξάρτητος
- **ελέγξιμος** ≠ ανεξέλεγκτος
- **ευθύνη** ≠ ανευθυνότητα
- **ελεύθερη** ≠ ανελεύθερη, δουλκή, περιορισμένη
- **αδυναμία** ≠ δύναμη, ισχύς

β) Να γράψετε ένα σ υ ν ώ ν υ μ ο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **αρετή, γνώμη, ισχύς, περιφρουρώ, φρόνημα.**

Μονάδες 5

ΛΥΣΗ

- **αρετή** = προτέρημα, πλεονέκτημα
- **γνώμη** = άποψη, κρίση
- **ισχύς** = δύναμη, εξουσία
- **περιφρουρώ** = προστατεύω, διασφαλίζω, προφυλάσσω
- **φρόνημα** = ηθικό, πίστη

B4. Να αναγνωριστεί το είδος της σύνταξης (ενεργητικής ή παθητικής) στις παρακάτω προτάσεις και να μετατραπεί η καθεμιά σύνταξη στην αντίθετή της:

α) «...γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμμιά αστυνομική δύναμη.»

β) «Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.»

Μονάδες 6

ΛΥΣΗ

α) Ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο απόσπασμα χρησιμοποιεί ενεργητική σύνταξη («περιφρουρεί»).

Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική: «...γιατί εδώ η αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν περιφρουρείται από καμμιά αστυνομική δύναμη.»

β) Ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο απόσπασμα χρησιμοποιεί παθητική σύνταξη («δε θα χαθεί»).

Μετατροπή παθητικής σύνταξης σε ενεργητική: «Ο άνθρωπος δεν θα χάσει τη μάχη ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο».

ΘΕΜΑ Γ

Συχνά παρατηρείται πολλοί μαθητές να καταστρέφουν τα σχολικά τους βιβλία στα προαύλια των σχολείων κατά το τέλος του σχολικού έτους. Σε άρθρο που θα δημοσιευθεί στη σχολική σας εφημερίδα να αιτιολογήσετε το παραπάνω φαινόμενο και να αναφερθείτε στους τρόπους που θα συμβάλουν στην αρμονική συνύπαρξη του βιβλίου με τα ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης και γνώσης (500-600 λέξεις).

Μονάδες 40

Ενδεικτικό διάγραμμα οργάνωσης του κειμένου

Επικοινωνιακό πλαίσιο: Τίτλος

Πρόλογος

Το φαινόμενο που είναι δυστυχώς γενικευμένο και έχει πάρει διαστάσεις "σχολικού εθίμου" είναι εξηγήσιμο με βάση την ψυχολογία του βάρους του Άντλερ : «με την καταστροφή άψυχων πραγμάτων που αποτελούν σύμβολα κρατικής εξουσίας», διακηρύσσει, «εκφράζεται σημειολογικά η δυσαρέσκεια προς το κρατικό και κοινωνικό κατεστημένο που δεν καλλιεργεί αίσθημα δικαιοσύνης και κοινωνικής ασφάλειας στον πολίτη και επειδή ο πολίτης δεν επιτρέπεται να πλήξει άμεσα τα πρόσωπα που ενσαρκώνουν αυτήν την εξουσία εκτονώνεται καταστρέφοντας τα άψυχα αντικείμενα που την εκφράζουν». Τα συνθήματα στους τοίχους δημοσίων κτιρίων, η καταστροφή της δημόσιας περιουσίας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Κάτι ανάλογο εκφράζει η μαζική καταστροφή σχολικών βιβλίων που εκδίδει το Υπουργείο Παιδείας, εκφράζοντας την επίσημη, κάθε φορά εκπαιδευτική πολιτική. Πρόκειται για φαινόμενο αμφισβήτησης που βρίσκεται στην αντίστιξη ανάλογης πρακτικής ολοκληρωτικών καθεστώτων που έκαιγαν δημόσια τα απαγορευμένα βιβλία προκειμένου να αποτρέψουν τη διεύρυνση του γνωστικού ορίζοντα των ανθρώπων, το διάλογο που προκαλεί ο μέσω των βιβλίων διακειμενικός έλεγχος, «τη δημοκρατία», δηλαδή «των γραμμάτων».

Κ. Μέρος

1^η Νοηματική Ενότητα

Θ.Π.1

Το φαινόμενο συνδέεται με τη νεανική ψυχοσύνθεση και τις αναχρονιστικές δομές του εκπαιδευτικού συστήματος.

- η καταστροφή των βιβλίων είναι έκφραση αμφισβήτησης ενός παρωχημένου μοντέλου μάθησης που στηρίζεται στην άγωνα απομνημόνευση, στο διδακτικό μονόλογο και στην ψυχοφθόρα διαδικασία των εξετάσεων. Συχνά και ο ίδιος ο εκπαιδευτικός για διάφορους λόγους δεν είναι σε θέση να καλλιεργήσει τη βιβλιοφιλία.
- τα ηλεκτρονικά μέσα με τη δύναμη της εικόνας αιχμαλωτίζουν πολλούς νέους απαξιώνοντας στη συνείδησή τους τόσο το σχολικό όσο και το εξωσχολικό βιβλίο.
- η κυριαρχία της εικόνας λειτουργεί απαξιωτικά για το πρόγραμμα των σχολικών σπουδών και σε συνδυασμό με την πολυπληροφορητικότητα του διαδικτύου σε πολλές φορές αποκαλύπτει τη γνωστική ανεπάρκεια αρκετών σχολικών βιβλίων (αυτό συμβαίνει κυρίως με τους αρκετά επιμελείς μαθητές που με κίνητρο το να γνωρίσουν καινούργια πράγματα προχωρούν την αναζήτησή τους επέκεινα των γνωστικών ορίων των σχολικών βιβλίων).
- αποστροφή τέλος για τα σχολικά βιβλία προκαλούν συχνά και τα ίδια με το δυσνόητο και κακογραμμένο περιεχόμενό τους, και γενικότερα τη μη επιμελημένη μορφή τους.

2^η Νοηματική Ενότητα

μεταβατική παράγραφος

Με δεδομένο το γεγονός ότι το βιβλίο στις δημοκρατικές κοινωνίες είναι αναντικατάστατο, εφόσον προάγει την ελευθερία της σκέψης καλλιεργώντας μέσω της αντιλογίας το γόνιμο διάλογο και την κριτική ικανότητα και με δεδομένο επίσης το γεγονός ότι τα ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης και γνώσης μπορούν, εάν αξιοποιηθούν παραπληρωματικά προς το βιβλίο, να προάγουν το ρόλο του εάν όμως το υποκαταστήσουν να δημιουργήσουν ένα ιδιότυπο σύστημα πνευματικής υποδούλωσης, χρειάζεται τόσο η πολιτεία (σχολείο, εκπαιδευτικοί...) όσο και οι διανοούμενοι (συγγραφείς, δημοσιογράφοι...) να συμβάλλουν στον επαναπροσδιορισμό της σχέσης βιβλίου-μέσων ηλεκτρονικής πληροφόρησης και δέκτη (μαθητή, φοιτητή ή πολίτη...)

Θ.Π.2

Η ευθύνη πνευματικού δυναμικού της χώρας.

- Η προώθηση εκδόσεων που θα συνοδεύονται από οπτικοακουστικό υλικό.
- Η προβολή του ποιοτικού βιβλίου μέσα από το διαδίκτυο με τρόπο ελκυστικό για το δέκτη.
- Η αναζήτηση οικονομικότερων τρόπων έκδοσης βιβλίων, ώστε αυτά να είναι πιο προσιτά στο κοινό
- Ευθύνη των διανοομένων είναι η παρακίνηση του κοινού και η προώθηση του δημόσιου προβληματισμού αναφορικά με τα βιβλία που κυκλοφορούν.
- τα ΜΜΕ να προωθούν εκπομπές οι οποίες υποστηρίζονται και από την έκδοση βιβλίων

Θ.Π.3

Ευθύνη της πολιτείας

- Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών στη διδακτική πράξη (εποπτικά μέσα, ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες...)
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στις νέες τεχνολογίες
- Εκπαίδευση μαθητών αναφορικά με το πώς θα χρησιμοποιούν εποικοδομητικά το Διαδίκτυο
- Εκπαίδευση σχετική με το διακειμενικό έλεγχο που οξύνει την κριτική ικανότητα (έλεγχος της αλήθειας των επιχειρημάτων, αξιολόγηση αντίθετων θέσεων κ.λ.π.)
- Έκδοση σχολικών βιβλίων που να συνοδεύονται από οπτικοακουστικό υλικό για τον καθηγητή και το μαθητή και ηλεκτρονικές διευθύνσεις ώστε μέσω του Διαδικτύου να ικανοποιείται η ανάγκη της διαθεματικότητας

Επίλογος

Τελικά, εκείνο που πρέπει να κάνουμε στην εκπαίδευση είναι να καλλιεργήσουμε τόσο μέσω των βιβλίων όσο και μέσω των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης τη διαθεματικότητα και την τεχνική διακειμενικού ελέγχου καλλιεργώντας τόσο τη λογική όσο και τη συναισθηματική νοημοσύνη των μαθητών και αυριανών δημοκρατικών πολιτών.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Κατά την κρίση μας είναι αρκετά επιτυχής η επιλογή του κειμένου που καλύπτει και στηρίζει το αναντικατάστατο του βιβλίου αναφορικά με την προάσπιση της ελεύθερης σκέψης και της εξέλιξης της δημοκρατίας και του πολιτισμού γενικότερα.

Αναφορικά με την πύκνωση λόγου και τη σύνθεση της περίληψης, δεν υπήρχε δυσκολία ως προς την κατανόηση του κειμένου, εφόσον το θεματικό κέντρο ήταν σαφές καθώς επίσης σαφής ήταν και ο εντοπισμός των δευτερευουσών ιδεών. Ο μαθητής μπορούσε πολύ εύκολα να παρακολουθήσει τη νοηματική διαδρομή του συγγραφέα. Η μεγάλη, ωστόσο, νοηματική και λεκτική πυκνότητα του κειμένου απαιτούσε τη βαθύτερη κατανόηση του νοήματός του για τη σαφή του περιληπτική απόδοση.

Οι ασκήσεις που συνόδευαν το κείμενο ήταν και αναμενόμενες και προσιτές για το μέσο μαθητή.

Σχετικά με την παραγωγή λόγου παρατηρούμε πως το προς ανάπτυξη θέμα ανήκει στην κατηγορία των βιωματικών από πλευράς περιεχομένου θεμάτων. Στο πρώτο ζητούμενο οι μαθητές θα μπορούσαν να κινηθούν με μόνη την εμπειρία τους. Πρόβλημα υπάρχει με το δεύτερο ζητούμενο που νοηματικά είναι μάλλον ασύνδετο με το προηγούμενο. Ίσως να ήταν σωστότερο αν διατυπωνόταν λ.χ. διαφορετικά: «με δεδομένη τη ραγδαία ανάπτυξη των ηλεκτρονικών μέσων πληροφορίας, που απειλούν να υποκαταστήσουν το βιβλίο με ολέθριες συνέπειες για την ελευθερία της σκέψης, να αναφερθείτε στους τρόπους που θα συμβάλουν στην αρμονική συνύπαρξη του βιβλίου με τα ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης και γνώσης». Χρειάζεται στο σημείο αυτό ιδιαίτερη εκφραστική επιτήδευση της μεταβατικής παραγράφου, ώστε να διατηρηθεί η συνοχή και η συνεκτικότητα του μαθητικού κειμένου.